

„Soča“ izhaja vsak četrtek in velja s pošto prejemana ali v Gorici na dom pošiljana za družabnike polit. društva „Soča“:

Vse leto f. 4.—
Pol leta „ 2.—
Četrt leta „ 1.10

Za nedružabnike:

Vse leto f. 4.50
Pol leta „ 2.30
Četrt leta „ 1.20

Posamezne številke se dobivajo po 10 soldov v Gorici pri Paternoliju in Soharju; v Trstu v tobakarnicah „Via del Belvedere 179“ in „Via della caserma 60“.

SOČA

Pri oznanilih se plačuje za navadno tristopno vrsto:

8 kr., če se tiska 1 krat
7 „ „ „ 2 krat
6 „ „ „ 3 krat.

Za večje črke po prostoru in vsak pot 30 kr. za kolek.

Naročnina in dopisi naj se blagovoljno pošiljajo uredniku: Viktorju Dolencu v Gorici, Con. del Cristo 186 blizu živinskega trga kjer se nahaja tudi upravnistvo. — Rokopisi se ne vračajo; dopisi naj se blagovoljno frankujejo. — Delalcom in drugim nepremožnim se naročnina zniža, ako se oglase pri urednistvu.

Glasilo slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic.

Kaj je republika ali ljudovlada?

Na Španjskem se je novi kralj Amadeo, sin italijanskega kralja Viktorja Emanuela prostovoljno in nepričakovano odpovedal prestola, in odšel je na svoj stari dom. Na to je državni zbor z veliko večino izrekel, da nočejo na Španjskem nobenega kralja več, in proglasil je za tisto deželo: republiko.

Na Francoskem imajo od časa, ko je rajski cesar Napoleon III. s prestola padel, in so ga Prusi ujeli, torej od leta 1871. tudi republiko, in zdi se, da tudi Francozi nočejo več imeti ne cesarja ne kralja.

Ker ste tako veliki deželi zdaj republikanski, mislimo, da je lepa prilika, da po navadi našega lista razložimo svojim bralcem, kaj da je prav za prav republika, posebno še zato, ker smo pozvedeli, da malo naših kmetov ima pravi pojem od te stvari.

Republika je sestavljena iz latinskih besed: res publica, kar pominja po naša: javna zadeva. Republikanec bi bil torej, kedor se z javnimi zadevami peča.

Ali to ne razjasnuje stvari, in bolje izrazuje pojem naša beseda za republiko, namreč slovanska beseda: ljudovlada. Po tem je republika tista država, v kateri vlada ljudstvo, ali skrajšano ljud, brez kralja ali cesarja. Po tem takem mora ljudstvo samo vsa javna opravila opravljati. Ta opravila se pa cepijo v to, da se postave dajo in postave izvrševajo.

Postave si daje ljudstvo po svojih poslancih, ki jih zbere v državni zbor in v deželne zbore, katere imate Švica in republikanska zveza severnih držav v Ameriki.

Postave vsake vrste, tudi finančne, vojaške, politične itd. izvršuje ljudstvo po uradnikih, sodnikih in državnem glavarju ali predsedniku, katere samo izvoli. V kaki ljudovladi imenuje ta predsednik, ker je najbolje odgovoren, sam ministre in nekatere uradnike, on je vselej najvišji poveljnik vse vojske. On zastopa državo pri drugih državah po posebnih poslancih. Vsi so pa izvoljeni le za nekaj let, za 3, 5 tudi 6 let tako, da ne more nobeden velike škode narediti, če je ljudstvo slabo volilo. Take javne službe prevzeti si šteje vsak v čast, in marsikatero, posebno bolj lahke morajo opravljati brezplačno.

Če se da majhno z velikim primerjati, rekli bi za vzgled, da je večina privatnih društev osnovana po republikanskim načelih.

Iz vsega tega je videti, da je ljudstvo v taki državi vsega gospodar, da mora samo skrbeti za vse v

občinah, okrajih, deželah in državi, za notranja in zunanja opravila, za mir in brambo.

Iz tega pa sledi, da mora velika večina udov take države, da mora velika večina državljanov biti zrela za tako važno poslovanje. Republikanci morajo torej biti možje domoljubni, omikani, skrbni, značajni in razumni, da znajo voliti prav vestne možje za razne službe, in takih mož mora biti dovolje v deželi.

Vsak mora biti dalje prepričan, da se mora po glasovanju vselej večini udati, in da mora prostovoljno in rad se podvreči postavam, ki si jih je ljudstvo samo dalo, in uradnikom, ki si jih je vse ljudstvo ali saj večina sama zbrala.

Če državljani taki možje niso, gotovo zabredejo po neumnosti ali hudobiji, in občasni blagor trpi, mora trpeti.

Če se pa manjšina noče podati večini, potem nastanejo in dosledno morajo nastati dolgi prepiri, neredi, naposled krvavi pusti. Iz teh pa navadno sledi pogin ljudovlade. Kak predrzen, talentovan pa brezvesten mož, posebno kak general, ki je na čelu ene ali druge oborožene stranke, si kot zmagalet prisvoji vse oblasti polpiran od svojih razdivjanih vojakov, in postane sam vladar države. Ako se pa kaj takega ne zgodi, vendar je res, da so notranji krvavi boji neizmerna nesreča vsaki državi, posebno ljudovladi.

Francozi imajo že tretjo ljudovlado; prvič so jo proglasili leta 1792., kralja Ljudevita XVI so umorili, tudi kraljico, mnogo plemstva in drugih.

Strašni boji notranji in zunanji so nastali in slavno so zmagavali republikanci, toda končno se je narod utrudil, vsega naveličal in zviti, drzni general Naoleon Bonaparte je porabil to priliko in tako delal, da namesto, da bi bil vse pomiril in ljudovlado utrdil, se je sam cesarja proglasil, in ljudstvo je bilo s tem zadovoljno.

V drugič so Francozi proglasili ljudovlado leta 1848., ali zopet so začeli krvavi neredi, in Napoleon III. je republiko zatrl, in večina ga je potrdila za cesarja. Kako grozno je padel, obče je znano, kakor tudi to, da so v največji nesreči leta 1870. Francozi v tretje iskali svoje sreče v ljudovladi, sami so vse žile napeli, in saj čast si rešili. Še jo imajo to državno obliko, toda nezložni so, ker so trije kraljeviči, ki tirjajo prestol, se ve da vsak za se.

Na Španjskem po odpovedi kralja Amadea tudi ne marajo za kraljeviče poprejšne kraljeve družine, ter so prvič ustanovili ljudovlado. Znamenito je

zdaj to, da se republika morda prvičrat je mirno rodila, in to je ugodno znamenje, ali nasprotni so jej preje omenjeni pretendenti, prestola tirjalci in njih privrženci.

Ves svet bi rad vedel, in uganja, ali se boste te republiki utrdili in obdržali ali ne.

Kedo bo to prerokaval? Lahko se reče le to, da se boste, če ima velika večina Francozov in Španjcev popreje omenjene lastnosti pravih republikancev, saj nij o več drugi kralji in cesarji ljudovladam tako strahno nasprotni, kakor so bili popreje.

Ta kratka razprava nam kaže, da je ljudovlada sicer prav lepa pa težavna stvar, kakoršna je sploh svoboda, katera se da pa uživati tudi v ustavnih monarhijah, ki so na pol republike. Dokaz so Angleška, Belgija, Holandija in druge. Tu ti pri nas bi tako bilo, da ne bi bili centralisti vneli grda in hude prepire mej narodi avstrijskimi.

O naših srednjih šolah.

(Poročilo g. dr. Lavriča v zadnjem obnem zboru Soče.)

Danes imamo spet pretresovati predmet, kateri je pri nas Slovencih že davno in še zmrcom na dnevnem redu in mora biti toliko časa, dokler vlada ne zadosti našim pravičnim tirjavam in uže dani postavi §. 19. drž. osnovnih postav. Predmet je prevažen, da bi nehali; gre namreč za to, da se vpelje slovenski jezik kot poučni jezik v naše srednje šole.

Od kar se m Slovenci zavedamo svoje narodnosti in svojih pravic, govorimo o tem v časopisih, v čitalnicah in po tabrih, to zahtevamo v dež. zborskih, pa brez uspeha, ker nij to všečno našim centralistom, ki se le nemškemu j-zku poklanjajo.

Celo od učnih Slovencev in Slovanov sem slišal trditi, da to nij zljaj mogoče in tudi potrebno ne, ker niso šole zato, pravijo, da bi se jezik v njih omkul in pilil, ampak za to mora ljudstvo skrbeti in ono samo ga mora olitati. O ti ubogo ljudstvo, kaj tirjajo vse od tebe celo učeni možje! Ali n j naše ljudstvo kakor vsak drug narci zadosti storilo, da nam je v starodavnih sivih časih naš slovenski jezik ustvarilo, da ga je potem skozi stoletja ohranilo! Pri nobenem narodu na svetu nij ljudstvo svojega jezika pripravljalo za znanstva, za pesništvo in za druge krasne umet-

kak tuj jezik, rajše ga govorijo, nego svoj materin. Posebno pa velika večina slovenske gospode rajše izražaje svoje misli v „regimentšprach“ ali pa v „lingua italiana“, nego v tako rečenem „materinem jeziku“.

Uzrok te prikažni se mora iskati v zgodovini cellega naroda, kakor tudi v zgoledini posebnih indviduov.

Saj do zadnjega časa nij moglo se govoriti o kaki slovenski civilizaciji ter za vsa omika in tako rečena civilizacija se je posojevala iz nemške ali pa laške fabrike. Na Slovence, kakor na Jugoslovane sploh, se je gledalo v Avstriji, kakor na Kelte v Franciji, na Baske v Španji, na Litavce v Prusiji in Rusiji, to je kakor na etnografski material, kakor na „bête noire“ brez nobenih narodno-političnih pravic, za ktero bi se sicer namreč sami Slovani prav nič ne brigali. Vsa en malh izobražen Slovenec je dobival in v srednjih šolah (gimnazijah i. t. p.) še zdaj dobiva celo svojo umstveno omiko v tujem, nemškem jeziku. Razvoj mišljenja, obrazovanje (bildung) abstraktnih pojmov itd., vse to izvršuje se s pomočjo tujega nemškega, pri nekterih Slovenceh deloma tudi italijanskega jezika. Takó, mej drugim, vsi omikani Slovenci najlože računijo po nemško: jaz ne poznam nobenega slovenskega gospoda, o katerem bi se moglo reči, da lože računi po slovensko, nego po nemško. Z eno besedo vse mišljenje omikanih Slovencev vrti se v formah nemškega

LISTEK.

Nektere opazke ruskega profesorja.

Spisal
prof. J. Baudouin de Courtenay.

(Nadaljevanje.)

XII.

Podobno prijaznost skušam uže ne prvičrat.

L. 1867. bil sem nekoliko mesecev v Pragi, in sicer še z boljše nedolžnim znanstvenim namenom. Namreč študiral sem v eni tamkajšnjih bibliotek ter sem obiskaval prof. Hattalo, da bi se z njim pogovarjal o jezikoslovnih vprašanjih. To vendar nij zadržalo praške policije, videti v meni ruskega agenta ter osrečiti me s svojim nadgledstvom (Polizeiaufsicht). Kedar pa se je pripeljal v Prago eden mojih prijateljev ravno s tistim namenom, takrat je bila c. kr. policija prepričana, da proti avstrijski državi velika nevarnost. Vsa tega so poklicali naju na policijo, kder je lepega obraza policijski komisar začel izpraševati vsakega iz mej naju, kde je rojen, kde seje odgojeval in študiral, zakaj je prišel v Prago, kedo je njegov oče, kako je ime očetu in materi, kako se je pisala mati, dokler se

nij omožila, kde stanujejo stariši, itd. Se ve da, ne gledé na svoj velik apetit, častitljivi gospod policajkomisar nij mogel naju ujeti.

Vrhu tega je vsak teden prihajal skrivaj k moji gospodinji en špicelj ter jo je izpraševal, kaj delam, kam hodim navadno itd. To mi je bila naznanila sama gospodinja, akoravno jej je to gospod špicelj strogo prepovedal. Sicer ne vem, ali je sploh imel špicelj pravico, kaj zapovedati ali pa prepovedati.

Iu sploh je avstrijsko ljudstvo vajeno tega, da skoro v vsakem tujci vidi kakega špijona ali agenta. Saj se je l. 1851-3 celo od ubogih loncevezov na Dunaji in drugod prepovedovalo, da govorijo magjarsko, italijansko in francosko ter da so ne več ne manje kakor preoblečeni grofi in drugi tajni agenti in emisarji: celo vojaškim patrolam je bilo zapovedano loviti te nevarne za Avstrijo osebe. Saj se je tudi skoro od vsakega potujočega „muzikanta“ i. t. p. precej pripovedovalo, da je skrivni ogleduh te ali one sovražniške države.

Sicer v vsem tem nij nič čudnega: sum in sumničenje nij nič specijalno avstrijskega, ampak je to lastnost občnočloveške, prirojena vsem ljudem.

XIII.

Koder sem le hodil po Slovenskem, povsod sem zapazil to prikazen, da skoro vsi Slovenci, če le znajo

nosti, ampak to je bila naloga in dolžnost pesnikov, umetnikov sploh in učenjakov samih. Ljudstvo si je ustvarilo jezik in ga za svoje potrebe tudi prenašalo in prav tako morajo tudi učenjaki si ga pripravljati za svoje vzvišene potrebe.

Zgodovina vseh časov in vseh narodov nam priča, da ljudstvo samo nikoli tako jezika ne omika, da bi bil zmožen za visoke predmete, za poezijo, za učene knjige. Stoprva učenjaki morajo jezik olikati, oni si morajo tako imenovani pisarni jezik ustvariti za svoje potrebe. Če pa naši učenjaki, profesorji, juristi i drugi, ki se Slovence imenujejo in se tudi kot rodoljubi vedó, trdijo, da naš jezik nij še dosta olikan, da bi se rabil v srednjih šolah in če pričakujejo, da ga bode ljudstvo olikalo: kažejo s tem, da jim je neznan zgodovinski pot, po katerem so se likali vsi dosednji pisarni jeziki; kažejo s tem, da so lenuhi, ker se jim ne ljubi za razvoj svojega jezika potruditi se. Ker sami rabijo najraje tuj jezik v javnem in privatnem življenji, kajti preleni so da bi slovensčine razsvetlili, potem mislijo, da tudi slovenski profesorji, za svoj narod vneti, še niso zmožni gimnazijalnih in realnih predmetov v domačem jeziku predavati.

Ne pomislijo dalje ti ljudje, da s tem, če ljudstvu nakladajo nalogo svoj jezik likati, sebe izobčujejo izmed naroda. Sami roke križem držé in menda čakajo, da bode priprost kmet latinsko slovnico, fiziko in matematiko, tožbe, rekurse i druga pravdna pisma pisal v slovenskem jeziku! Ne pomislijo dalje, da za naš narod vneti učenjaki gospodje so uže slovenski jezik toliko olikali, da ja mogoče vsa znanstva v njem predavati, saj v srednjih šolah; zatorej naj se vpelje kot podučni jezik v realne in gimnazije, in s tem dosežemo dvoje. Prvič, da se naša mladina temeljito seznaní z našim jezikom, da bo znala v njem misliti in znanstveno pisati. To je neobhodno potrebno, če hočemo, da bodo naši mladeniči pravi in značajni Slovani, da bodo potem nam Slovincem služili v javnih službah. Drugič dosežemo to, da bodo naši profesorji prisiljeni naš jezik še bolj razvijati za vse znanstvene potrebe. Če so pravi vneti rodoljubi bodo tako radi delali, posnemaje profesorje drugih narodov. Prav oni so za to poklicani, le oni imajo za to največ časa in prilik, in njim je to v gotovo slavo.

Pretehtovaje take in enake razloge je naš dež. zbor o tem uže pretekla leta sklepal in v zadnjem zborovanji po predlogu sporočevalca g. dr. Deperisa odločil peticijo na ministerstvo, katero ste uže slišali. V tej peticiji tirja naš dež. zbor, naj veleslavna vlada brez zamude ukaže, kar je potrebno, da se naše srednje šole prenaréde v narodnem zmislu, da se pa da nemškemu jeziku kot predmetu tista v žnost, katero ima vmed naših političnih razmer.

Da se to zgodi, je zadnji čas, uže zaradi tega, ker so naše ljudske šole narodne. Naši fantiči se tam v narodnem jeziku podučevajo, zato se mora tudi v srednjih šolah tako nadaljevati. Na robe je tirjati, da bi naši fantiči znali nemški jezik uže v prvih razredih srednjih šol, kajti oni niso Nemci, ampak Slovenci. Neki kniet, kateremu so marljivega sina iz prve latinske šole izvrgli zaradi neznanja nemškega jezika, se je temu kaj čudil meni rekoč: „Za Boga, kako more moj sin uže v 11. letu nemško znati, saj je Slovenec ne Nemec, in ne v Brdih ne v Gorici ne sliši nemško govoriti. Da se dosta nauči, da se tudi nemškega jezika nauči, zato ga hočem pošiljati v šolo. Slovensko naj gg. profesorji predavajo fantom vse, kar se imajo učiti in v osmih letih se tudi nemščine dovolje naučijo.“ Tako ja govoril kmet in je pravo zadel. Vi vsi ste gotovo tudi tega mnjenja, zato Vas prosim, potrdite odborov predlog, da imamo veleslavnemu ministerstvu v podporo dež. zbora kratko peticijo v tem zmislu predložiti.

Ta naš namen sem gori omenjenemu kmetu razodel in tega je bil on prav vesel, to ja rekelnje: „Menda vse to na bo pomagalo, če na pritismo mi kmetje s kako prušnjo.“

Slovenci! te besede so pa mene razveselile, ker dokazuj-jo, da se ta mož zaveda, koliko veljaja in imajo veljari naši posestniki, kake pravice imajo in kake dolžnosti do naroda. V imenu odbora stavljam torej predlog, na se naše županje povabijo, da pristopijo s posebno peticijo omenjeni peticiji našega deželnega zbora.

Liberalnost po kopitu ustavovercev, kakšna je! ha! ha!

15. t. m. ja predložil ministerški predsednik, knz Adolf Auersperg državnemu zboru načrta postave zaradi direktnih volitev v državni zbor. Nepotrebno bi bilo, da bi danes še enkrat pretresali namen, cilj in pomen direktnih volitev; to smaj uže storili v večih dolgih člankih in bo tedaj leko vsak naših pazljivih čitateľjev v tem obziru natučno podučén; danes hočemo samo ministerški načrt volilne reforme podvreči pravični kritiki in krivico, katera se specijalno nam Slovincem hoče napraviti z direktnimi volitvami dokazati. Valed načrta po ministerstvu predložerega pride na vsako kronovino po volilnih skupinah razdeljen, sledeče število poslancev v državni zbor:

	Veliko posestvo.	Mesta in trg. zbornice.	Kmetске občine.	Skupno število.
Češko	23 (15)	38 (20)	30 (19)	91 (54)
Dalmacija	1 (1)	2 (1)	6 (3)	9 (5)
Galicija	20 (13)	16 (7)	27 (18)	63 (33)
Dolenje-Avstr.	8 (5)	19 (8)	9 (5)	36 (18)
Zgornje- „	3 (2)	7 (4)	7 (4)	17 (20)
Solnograško	1 (2)	2 (1)	2 —	5 (2)
Štajersko	4 (3)	10 (5)	9 (5)	23 (13)
Koroško	1 (1)	4 (2)	4 (2)	9 (5)
Kranjsko	2 (1)	3 (2)	5 (3)	10 (6)
Bukovina	3 (2)	3 (1)	3 (2)	9 (5)
Moravsko	9 (6)	16 (9)	11 (7)	36 (22)
Silezija	3 (2)	4 (2)	3 (2)	10 (6)
Tiroljsko	5 (3)	5 (2)	8 (5)	18 (10)
Vorarlberško	— (—)	1 (1)	2 (1)	3 (2)
Gorica in Gradiska	1 (1)	1 (—)	2 (1)	4 (2)
Istrija	1 (1)	1 (—)	2 (1)	4 (2)
Trst	— (—)	4 (2)	— (—)	4 (2)
	85 (58)	136 (67)	130 (78)	351 (203)

Številke pod oklepom pomenijo dosedanje število poslancev državnega zbora.

Iz tega razvidimo, da se je porastlo število vseh poslancev v državnem zboru od 203 na 351, ali za 37, tako sicer da se zadrži pomnoženje kakor 1:1.46 v velikem posestvu, kakor 1:1.66 v malem posestvu in kakor 1:2.03 v mestih in trgih. Pravo ljudstvo in največ krvavega in denarnega davka plučujoče malo posestvo je zastupano po le 1/3, mej tem ko imajo veliki posestniki in meščani 2/3 poslanskih stolov v svojih rokah.

Pri nas na Goriškem je v tem obziru razmerje tako, da 50.000 meščanov, obrtnikov in velikih posestnikov voli 2 poslance; 150.000 malih posestnikov po deželi pa tudi 2 poslance, tedaj je vsak tudi še tako spriden meščan toliko vreden, kakor trije deželani. Ravno tako ja po celi Avstriji goldinar, ki ga plača mali posestnik 2 krat, v nekterih krajih tudi 3 krat manje vreden, kakor goldinar meščana, ali velikega posestnika.

Tudi v drugem obziru je v Avstriji mali posest-

nik in deželan veliko manj vreden od meščana in velikega posestnika; mali posestnik bode volil, kakor dozdaj, posrednje po svojih volilnih možeh; vsakih 500 navadnih kmetških volilcev bode volilo enega volilnega moža; on mora prestati proces čiščenja in samo po tem procesu udobljén ekstrakt volilcev sme se približati volilni urni. Pa zbog tega čistilnega procesa še zmerom ne postane toliko vreden, kakor meščan; po 500 volilcih izvoljen volilni mož ne voli z listki, kakor obe drugi skupini, ampak ustmeno. Nu, ali nij to liberalno? Potem pa bo še kedo zabavljaj, da nij ravnopravnosti v Avstriji!

Veliki posestniki in meščani voljo sicer direktno in pisмено, a ministerstvo ja preskrbelo tudi v tem obziru, da se lahko prepriča, kako je vsakdo volil; volilci smejo namreč samo po listkih od uradnij jim poslanih in zapamovanij glasovati. Tako je ustavoverno ministerstvo preskrbelo se svojim načrtom nove volilne postave, da bode zagotovljena nadvlada ustavovercem; tako je zaradi tega resnico in fakične razmere popolnoma prezrla in opozicijo le toliko v poštev jemala, kolikor je bilo treba zaradi imena in lastne koristi in tako je v tej pohlepnosti pozabilo še na katekizem liberalizma; pa za danes pustimo to, ker smo se namenili govoriti le ob uplivu načrta volilne reforme na nas Slovence; le toliko naj omenimo, da ja celo „Neue freie Presse“ sram tega ustavovernega načrta, ker se je v enem svojih zadnjih listov izrazila, da bi bilo murskaj žeteti gledé svobodnejše volilne postave; pa da se je treba za zdaj s tem načrtom dovoliti zaradi discipline, katera ja potrebna v nevarnosti.

Ozrimo se zdaj po Slovenskem, kako smo mi obdeljeni s poslanci po načrtu nove volilne reforme:

Kranjsko dobi 10 poslancev; 120 velikih posestnikov, kateri v primeri z občinami ne plačajo še davkov za 1/2 poslanca, voli 2 poslance; mesta in trgi volijo 3 poslance in kmetске občine 5 poslancev. Oba poslance velikih posestnikov bosta Nemškutarja, tak bode tudi najbrže 1 poslanec mest in trgov, tedaj bo imela Kranjska k večemu 7 narodnih poslancev.

Na Štajerskem so poslanci tako umetno v ustavovernem zmislu razdeljeni, da na priliko mesta, trgovski zbornici in veliki posestniki dobé 14 poslancev, deželani pa samo 9; nadalje so slovenski volilni okraji tako umetno združeni z nemškimi, da dobi najbrže 40000 Slovencev 2 poslance in v jako srečnem slučaju 4 poslance, mej tem ko pride na 70000 Nemcev na Štajerskem 19 in najbrže 21 poslancev, tedaj na vsakih 33 do 35.000 Nemcev 1 poslanec in na vsakih 200.000 Slovencev tudi 1 poslanec, tako da velja na Štajerskem vsak Nemec toliko kakor 6 Slovencev.

Na Koroškem je po jako umetni razdelitvi volilnih okrajev skoro gotovo, da 120.000 Slovencev ne dobi niti 1 poslanca.

V Istriji je mogoče Slovincem spraviti z veliko silo le 1 poslanca v drž. zbor, in v Trstu še enega ne. Kako pa na Goriškem? Naša grofija voli 4 poslance.

In sicer voli veliko posestvo cele kronovine enega poslanca, mesta, trgi in trgovska zbornica in sicer: Gorica, Kormin, Gradiska, Cervignano in Tržič z volilnim krajem Gradisko, potem Sežana in Komen z volilnem krajem Sežana 1 poslanca.

Kmetске občine 2 poslance in sicer okraji: Gorica, Kanal, Ajdovščina, volilni kraj Gorica; potem Tomin, Bovec in Cirkno, volilni kraj Tomin 1 poslanca; nadalje okraji: Gradiska, Kormin, Cervignano in Tržič z volilnim krajem Gradisko, potem Sežana in Komen z volilnem krajem Sežana 1 poslanca.

Kakor bode vsakdo razvidel, imajo v velikem posestvu Italijani večino, ker na Furlanskem je malo malih, pa dosta velikih posestnikov, ravno tako ima na

jezika, njih umu je prisvojena nemška logika.

Pa ne samo v šolah odgajajo se Slovenci v nemškem jeziku, celó doma „gospodski“ otroci se morajo od samega začetka vaditi prevladno v nemškem govoru; kajti po nemško odgojeni stariši, pri tem v globokim srca zaničujoči slovenski jezik, volijo si za „hof-sprache“ in „mattersprache“ namreč nemščino z odstranjenjem nezahtnega slovenskega jezika. (V nekterih gospodskih „slovenskih“ družinah rolo „mattersprache“ igra italijanščina). Gospodski stariši, kateri bi popolnoma odkritostno odgojevali svoje otroke v „materinem“ (?) jeziku, se dajo lahko na prstih seštetí. Večkrat imel sem prilžnost slišati od gospodov, posebno pa od gospij in gospičin: „Mi domá konverziramó le nemško ali pa italijansko; samo z deklami in hlapci govorimo slovensko.“ Tista gospóla se je navadno strašno čudila, da jaz sem govoril z njo rajše po slovensko, nego, naprimer, po nemško. (Sicer jaz, kakor postranski opazovalec, nijsem tega delal valed kake posebne vnetosti za slovensčino, ampak le zbog tega, da bi intel zmerom prilžnost, slišati to ali ono slovensko narečje in sam se mogel vaditi v slovenskem govoru).

Ko sem bil enkrat v ljubljanski čitačnici, ja bilo tam tudi zraven dosta odlične „slovenske“ gospode. Pa vendar ta „slovenska“ gospóda ja govorila mej soboj le po nemško; samo s točaji i točajkami so ti gospóde kazali svoje „rodoljublje“, govoreči z njimi v

„materinem“ jeziku. Tudi z manoj so govorili ti gospodje slovensko, kajti „tujem moramo kazati, da spoštujemo dragi nam materin jezik.“ Saj tudi vsa demonstracije izvršujejo se v materinem jeziku.

Tedaj notri v srci zaničevati slovenski jezik, na videz pa kazati strašno vnetost zanj, s temi besedami ja izraženo obnašanje starše slovenske gospode z materinim jezikom. Kajti večna mladega pokolenja slovenske gospode se uže ne sramuje rabiti „materinega jezika“ tudi v vsakdanjem življenji, ter je gotovo, da napredek v tem obziru bo zmerom večí. Kar pa še moram zabilježiti, to je, da se goriški Slovenci sploh veliko manje sramujejo govoriti po slovensko, nego gospodski prebivalci bele stolice Slovencev. To ja gotovo v zvezi s tem, da v Gorici ja vsaj eden slovenski advokat, ki, ne gledé na vse overe in rogoviljenja, uraduje samo v slovenskem jeziku, mej tem ko v beli Ljubljani nij nobenega tako odločnega.

V zaničevanju „materinega jezika“ od strani slovenske gospode nij nič čudnega, kajti nij tako davno, kedar slovenski jezik ja bil jezik „sužnjev“ kmetov „sklavov“, prejšnji pa posestniki teh sužnjev so se šteli ali mej Nemce, ali pa mej Italijane. Kedar pa se je iz nedrija osvobodjenega slovenskega ljudstva razvila nova baža slovenske gospode demokratičnega izvira, se ja tem nič manje ta nova gospóda v svojih šegah in navadah asimilirala (upodobljala) uže obstoječi stari, aristokratični gospodi. Ker pa mej gospodске navade

spadalo ja tudi rabiti v navadnem življenji nemščino ali pa italijanščino z odstranjenjem slovensčine, se ja tudi nova gospóda, želeč biti res gospodska in aristokratična, morala podati tudi ti stari navadi, temveč da nij bilo nobenih faktorov čistó narodnega izobraževanja, nij bilo ne slovenske literature, ne slovenske šole ter vsa omika Slovencev se ja vršila v nemških šolah in s pomočjo nemške, deloma tudi italijanske. Še le občno-slovensko narodno gibljenje v Avstriji ja vzbudilo tudi v nekterih Slovincih potrebo narodnega izobraževanja in razvoja vseh duševnih sposobnostij na narodni podlagi s pomočjo „materinega“ jezika. Ta potreba ja porodila slovensko literaturo in slovensko narodno-politično življenje. Pa vendar, pri vsem svojem napredovanji, ja slovenska literatura še zdaj tako majhna in zastopa večidel tako ozke in skoro izključivo „ljudstvene“ potrebe, da vsak Slovenec, ki želi si pridobiti višjo, znanstveno ali pa umetniško omiko, bi ostal strašno na zadi v primeri z omikanci drugih narodov, če bi se obmejil na samo slovensko literaturo, ter ja valed tega prisiljen posluževati se tujih literatur. Gotovo, napredek slovenske literature bo zmerom večí; pa vendar mislim, da še mnogo vode uteče, dokler slovenska literatura dojde do te stopinje dovršenosti, da bi mogla zadostovati celó skromnim potrebam občnega izobraževanja uma in občnovropske omike sploh.